

PIKSELIZACIJA POKRETA

(Petar Matović: *Iz srećne republike*, KCNS, Novi Sad, 2017)

Putujući sa *koferima Džima Džarmuša* u rukama, krenuvši sa mesta *odakle dolaze dabrovi*, zapitaćemo se da li smo (konačno) stigli u *srećnu republiku* ili se *iz nje* vraćamo, ili tek *ne(gde?)* čekamo da nam neko ili nešto iz te srećne republike došapne je li naše kretanje samo lutanje sa verovanjem da mesto sa kojeg smo krenuli, kao i ono gde bi trebalo da stignemo, postoji, a što bi predstavljalo i garanciju vlastitog postojanja. Kao i u prethodnoj zbirci, Petar Matović postavlja dve „nepoznate“ u njen naslov. Dok smo tamo odgonetali metaforičko jedinstvo *dabrova*, a potom povlašćen položaj kao i prirodu neimenovanog mesta – *odakle* oni dolaze, ovde se valja pozabaviti naslovom u kojem je centrirano to polisemično mesto, oneobičeno i postavljanjem u kosi padež sa predlogom *iz*, ali i nenapisanim delom sintagme koji se može, ali ne mora nužno, učitati ispred napisanog. Dakle, šta je to ili ko je to iz srećne republike i šta čini? Disperzivno komešanje pitanja ukazuje na to da neko mesto, neko kretanje i neki akter formiraju metamorfozirajući trougao koji Matović uzima za osnovu svoje pesničke konstrukcije, odakle polazi treća dimenzija, te nije čudo što se i sama zbirka može zamisliti u piramidalnom ili spiralnom obliku. Iako je u svakoj pesmi bitan jedino autentični doživljaj, istinitiji utoliko što je ličniji, kroz oko/filter/papir/ekran prelomljen događaj, čitajući linearno zbirku, cikluse indikativnih naslova onako kako ih je autor poređao – „Ne hleb, već morfijum“, „Kapitalizam“, „Novo tržište“, „Pre plamena“, „Osipanja“, „Podeljenost“ – prelazimo od pesama koje tematizuju javna, društvena, kolektivna pitanja do onih koji se bave najintimnijim upitanostima pesničkog subjekta: od društvenog (i političkog), preko pesničkog i ljubavnog doživljaja, do odgonetanja smisl(ov)a vlastitog bitisanja. Ciklusi se sužavaju dok se u potpunosti ne stope sa osom oko koje se rotiraju, odnosno samim pesničkim bićem iz pesme „Somot i dim“, one poslednje, u kojoj ćemo doznati da se tajna smisla, kako god da on bude promišljen, nikada i neće u potpunosti kazati: *Svet će ostati da leži / između nas i ove hartije, / nepodeljeno*. A u tom saznanju ni pesnički subjekt nije sam, već prerasta u neodređeno *mi* za koje bi još jedino valjalo da *sporo* i *nepredvidljivo*, poput *duvanskog dima*, nastaviti putovanje – *Nisi ni dim, već njegovo rasplinjavanje* – gde šapuće daleki Miljkovićev stih – *lažno je sunce, istina je njegova putanja* („More pre nego usnim“).

Šta bi mogla biti *srećna republika* i, ako je mesto, kakvo je to mesto? Je li to odjek stvarne istorijske države ili utopijski *locus amoenus* samo prividno prostorno-vremenski situiran, a u stvari vanprostorno i vanvremenski zamišljen? Opet, je li u pitanju ironijom ili nostalgijom okrnut spoj reči, a u osnovi entitet koji pruža drugačiju perspektivu, opterećenu i prošlošću i pritiskom sadašnjice? A ako nije mesto, zašto onda toliki „premeštaji“ kroz geografske i pesničke prostore i čemu toliko putanja?

Pesnički subjekt je ovde, kao i u ranijim zbirkama, uhvaćen u kovitlac sopstvenih doživljaja. Događaj koji je klica zametka doživljenog, za čitaoca, svakog prema sopstvenom nahodjenju, postaje ili od ključnog značaja ili potpuno nevažan. Kroz odloženu i zadržanu reakciju na nešto što se dogodilo, u Matovićevim stihovima pojavljuje se neki prošli doživljaj koji se bez distance nije mogao artikulirati i na ovaj način osmisliti – *Potrebno je malo dosade / kako bi osetio stvari* („Kao Gang“). Odloženi stres, odložene emocije, odloženo plaćanje, kao da odlažu ne samo doživljaj, već i život sam. Kako događaji nisu simultani sa doživljajima, ovi potonji posredovani su u stihove sa svešću o posledicama („Godina je 1996...“). Sa druge strane, upotrebom iterativnog prezenta, lako se vrši njihova aktualizacija: *dani / balkanski su krvavi, ruši se krov / u plamenu, police s knjigama i / porodične fotografije, povremeno / eksplodiraju dezodoransi* („Isijavanje“).

Autor ove zbirke jedan je od onih pesnika koji nikada ne zaboravljaju društvenu odgovornost poezije, što je upravo pravi primer humanističke obzirnosti. Sadejstvo politike i poezije pokazatelj je angažovanog oblika mišljenja i delanja, i u tome *Iz srećne republike* ne zaostaje za prethodnim njegovim zbirkama, mada je na momente transparentnija. Ova poezija komunicira sa događajima koji su povučeni iza subjektivnog doživljaja tako da nova vremenska perspektiva omogućava da se prošli događaji, vremena ali i prostori koji, izgleda, ne povezuje nikakve druge prostore (*A angeli sada / levitiraju u ovim / međuprostorima* – „Muke po sumnji“) sagledaju sa mogućnošću naslućivanja novog smisla. Poezija koja ne može, kao ni književnost uopšte, biti oslobođena političnosti, upravo se potvrđuje na tim mestima kada se prelazi granica poetskog, jer njena angažovanost ne podrazumeva utapanje u dnevna događanja, već upravo da je svaki govor, pa i poetski, učinak neke politike i kao takav aktivan činilac u događajima o kojima govori. Zauzdana, ali i dalje precizna ironična oštrica (*Neprekidna oštrica ojačava te / na ivici* – „Neprekidna oštrica“) iscrta stvarnost ispražnjene metafizike i pojavnih oblika sada „problematičnih“ suština (*Znak ribe postoji još samo na / konzervama, dok (...) Radost / stiže od šaltera kad na odložena / plaćanja pristane: neka tako bude!* – „Iz dnevnika oca A. Šmemana“). Poigravanje prozaičnim vodi efektnim poređenjima od kojih je satkan doživljaj te realnosti (*voda / ulazi u obuču kao provincija / u politički život u ekonomiju / sudstvo u ugalj u pregrejane / sobe* – „Kako nešto nestaje“), ali i pojedinac sam, kao u pesmi „Neprekidna oštrica“: *Ma koliko na kravati popustio / čvor, znaš da je to omča koja / ne popušta, pouzdano opominje / na hijerarhije, norme i otplate*, ili u pesmi „Povratak sa tržnice“: *Ti si samo meso gojeno za susrete / sa šalterima, sa mašinama. Zvuci / bar-kod čitača, fiskalnih kasa, / POS terminala prate u repetitivnom / ritmu rutine: eho svakodnevice*. Laš Svensen tvrdi da je savremeno doba iznedrilo kulturu straha u kojem pojedinci prihvataju ograničenja slobode zarad sigurnosti, te da strah postaje jedno od najvažnijih sredstava u političkom diskursu gde se stalno najavljuju neke potencijalne opasnosti koje se uglavnom nikada ne realizuju. Istovremeno, on je i najvažnija roba koju mediji iznose na prodaju, a pesma „Sumnja u kvalitet“ opisuje upravo tu vrstu nadolazećeg straha u vremenu tehnokratije: *živećemo / u strahu od pikselizacije (...) molićemo za frekvenciju / u kojoj se neće razmazati / lica fudbalera brojevi / na dresovima u trku*.

Prilikom aktualizovanja stvarnosti, dalje se otvaraju i (auto)poetičke teme, pre svega pitanje funkcije poezije, čiji zadatak ostaje da osluškuje trenutak u kojem nastaje i da mu se prilagodi: *danas su stihovi potrebni da bi se / razaznalo šta je iza reči, iza svega, / poezija ne*

znači hleb ili novac, / već morfijum... („Isijavanje“). Čitav ciklus „Nova tržišta“, čiji naslov dolazi iz savremenog ekonomskog ali i političkog diskursa kojim se propagira ideja o nekoj utopijskoj srećnijoj budućnosti, obiluje upravo pitanjima o starim i novim mogućnostima poezije. I tako je od igrivosti u lucidnoj pesmi „Ukus aluminijuma“ posvećenoj Rastku Petroviću, do pesme „Metěž“ koja govori o rasprodaji poezije na književnim večerima, o tržištu tako nepotrebnom pesničkom žanru i njegovom opstanku – *Poeziji / ne treba / ta buka, osim pesniku ako / može da živi od toga, poeziji / treba čitalac u tramvaju, / u vozu, na velikom odmoru / čak da čita stihove*.

Matović svoju poeziju poetički profilise i smislenim uvođenjem pažljivo biranih reči koje pripadaju različitim tipovima savremenog diskursa, od tehničkog i tehnološkog, političkog i ekonomskog, do supkulturnog. Stvarnost se identifikuje uvođenjem ovakve leksike, oneobičene u novom kontekstu – *Noći su ozvezdane jedino / elektroinstalacijama („Snovilište“), kajroni pod kapcima („Snovilište“), rubovi se pikselizuju i krune, / remix prostora („I Put a Spell on You“)*. Prema Hajdegeru, savremena epoha je doba kraja metafizike koja vlada u obliku tehničke civilizacije i modernog subjektivizma – *svetlost uzbuđujuća, jam-session / nepredvidljivi. I manje kosmička, / istorijska, a više politička, više / voljena. („Nikad ovde“)*. Metafizika se u tehnici, kao najrazvijenijoj formi racionalnosti, dovršava i postaje temelj nove civilizacije, tehničke civilizacije, kojoj sada treba pronaći odgovarajući društveni poredak mimo postojećeg kapitalizma, komunizma ili nacionalnog socijalizma. Upravo to pitanje se i ovde nagoveštava kroz pozivanje na ideju A. Šmemana o suštinskom grehu demokratije koji leži u njenoj vezanosti za kapitalizam.

Spiralnim kretanjem se dalje uspinjemo (ili silazimo) ka ciklusu ljubavne poezije – „Pre plamena“ u kojem se nalazi pesma čiji je naslov identičan naslovu zbirke. Bliskost je vid savladavanja svakodnevice – *tako iznesemo oblačnost iz ove provincije („Iz srećne republike“)* ili odvajanja od banalnosti – *Blagosloven je taj vazduh / što je odvaja od stvarnosti („Žena na ostrvu“)*, ali savremeno doba, kao i sve druge vidove života, menja i ljubav. I voli se kroz ekran („Webcam“), dok su emocije prelomljene kroz filter. Posledice toga su i razbijenost i difuznost pesničkog subjekta o čemu pevaju dva poslednja ciklusa – „Osipanja“ i „Podeljenosti“. Prelazak iz područja društvene tematike u intimu pojedinca, koji se ostvaruje postepenim pomeranjem preko poetičkih i ljubavnih tema, doprineo je pojačanju neodredljivosti i kolebljivosti pesničkog subjekta – *Nemam ništa što bi me pokrenulo („Uporna kretanja“), Osipao sam se („Prah prahu“)*. Kao predstavnik svoga doba, i on govori o nemogućnosti hvatanja trenutka – *Nikada više života nego / kada ovde i sada jesi, potpuno, / A to je veština koju ne posedujem, / tek incident („Dobro leto“)*. Kao da u ovim stihovima prepoznajemo neku potragu za dobrim receptom, načinom na koji bi valjalo živeti taj život u kojem smisao izmiče – uhvatiti *zeleni talas* i kretati se *sinhrono*, usklađeno sa stvarima i pojavama koje su izvan nas. Pre svega imati smelosti da se bira ono što nas određuje – *Nemati hrabrosti za mene bilo je lišiti se poezije („O hrabrosti“)*, iskušavati granice – *Da bi osetio toplinu / budi sam novembar („Sivilo i toplina“)*, misliti suštine – *Nemoj / zaboraviti kako se kreću van tehnologija / subjekti*, ali i čuvati se opasnosti privida – *krive refleksije pratiće te stalno, / zaslepljujući život iz retrovizora („Peščana oluja“)* i potrošenih uspomena („Suvenir“). Na kraju se možemo zapitati da li je pesnički subjekt zapravo želeo udobnost kretanja ili komfor stalnosti? *A koliko sam želeo odredište! („Kroz dim“)*, uzviknuće, da bi tek trenutak kasnije strahovao nad

mestom, nekim trajnim prostorom, koje bi ga potvrdilo u njegovoj neodređenosti, odnosno ukinulo – *Strepim / od sidrišta uz koja ćemo, nestvarni, / pristati* („Čistine”).

Marljivo birane reči ukazuju na temeljni rad kako na planu sadržaja, tako i na planu forme. Četvrtu zbirku Petra Matovića odlikuje predano glačanje slobodnih stihova i naročito funkcionalno korišćenje opkoračenja koja ulančavaju ne samo polustihove, stihove i strofe, već čitavu zbirku, njenu misao i emociju, ne dajući joj da se na bilo kojem mestu raspline ili razvodni. (...) *kao bulave, ras- / prskavaju se demokratije* – samo je jedan primer kako reči i svojom fonetskom i tvorbeno-morfološkom organizacijom doprinose funkcionisanju opkoračenja u redovima koji se sa jedne strane intertekstualno vezuju za Miljkovićevu poeziju („Balada ohridskim trubadurima”), a sa druge, prirodom same leksike i jezičkog okruženja, za savremeni trenutak. U *srećnoj republici* nema suvišnih reči, nema bespotrebnih ili istrošenih emocija čak i kada su događaji o kojima se govori udaljeni. Neinvazivno prisustvo bola, difuznog, mada poznatog i gotovo ontološkog, čitalac može prisvojiti u časovima kada *potop tišine* prelije i papir i ekran i njegovu malu izbu u kojoj *strepim od celine*.

Pozdrav iz srećne republike!